

Tado Gulbino daktaro disertacijos „Merginų rekreacinis fizinis aktyvumas profesinėje mokykloje: grindžiamoji teorija“ (socialiniai mokslai, edukologija 07S) recenzija

Prof. habil. dr. Vytautas Gudonis

Prof. (HP) dr. Liuda Radzevičienė

Lina Miliūnienė

Tado Gulbino disertacijos tema aktuali, nes ją aktualizuoja strateginiai Lietuvos Respublikos dokumentai (Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“, Vyriausybės 2012–2016 metų programa ir jos įgyvendinimo priemonės, 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa ir kt.), kuriuose akcentuojama, kad sveiki ir darbingi žmonės yra šalies ekonomikos ir tvaraus vystymosi pagrindas.

Gynimo tarybos narė prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė konstatavo, kad autoriaus tiriamas fenomenas – rekreacinis fizinis aktyvumas – yra itin sudėtingas reiškinys. Jis negali būti ištirtas tradiciškai, t. y. taikant struktūralistinę metodologiją. Būtent remiantis šia metodologija dažniausiai ir buvo tiriamas tik fizinis aktyvumas ir naudojamas kiekybinis, diagnostinis tyrimas. Tradicijos trukdo tokio reiškinio, kaip merginų rekreacinis fizinis aktyvumas, tyrimui. Todėl būtent rekreacinio fizinio aktyvumo, kaip reiškinio, kokybinis tyrimas taikant tokią sudėtingą strategiją, kaip grindžiamoji teorija, yra sveikintinas, drąsus jaunojo tyrėjo žingsnis. Grindžiamosios teorijos taikymas yra itin sudėtingas, nes egzistuoja šios teorijos versijų įvairovė, ji reikalauja iš tyrėjo teorinio gebėjimo atsiriboti nuo įvairių teorinių įtakų, atrasti reikantišką, tyrėjo lūkesčius atitinkančią teoriją ir kt. Tačiau grindžiamosios teorijos taikymas tyrėjui atveria ir naujas galimybes, nes leidžia paaiškinti tiriamus fenomenus ir duomenis apie juos teoriniuose rėmuose. Tokių tyrimo pavyzdžių Lietuvoje itin trūksta. Yra nedaug disertacijų, kurios

paremtos grindžiamosios teorijos taikymu. Todėl Tado Gulbino disertacija savo naujumu yra provokuojamojo pobūdžio ir atveria naujas galimybes grindžiamajai teorijai taikyti. Išskirtinumas yra ir tas, jog šiai teorijai būdingas individualus, kūrybinis bruožas. Vienas iš pagrindinių iššūkių tyrėjui buvo atpažinti teorinėje įvairovėje slypinčius skirtingus tiriamojo klausimo tyrimo metodus. Priešingu atveju yra pavojus nuslysti į struktūralistinio pobūdžio teorijas. Tuomet sunku būtų formuluoti disertacijos pavadinimą, siekiant, kad jis atitiktų kokybinio tyrimo prasmę.

Disertaciją sudaro įvadas, tyrimo problema sprendžiama trijose disertacijos dalyse, pateikiamos išvados bei 265 lietuvių ir užsienio autorių darbų sąrašas. Disertacija pakankamai iliustruota – pateikta 11 lentelių, 16 paveikslų ir 4 priedai, skirti tyrimą iliustruojančiai medžiagai. Tyrimo problemą darbo autorius išreiškė konceptualiais klausimais: kokios priežastys skatina profesinės mokyklos merginas įsitraukti į rekreacinio fizinio aktyvumo veiklą ir ją tęsti? Kokie neformaliosios ugdymo(si) aplinkos veiksniai skatina merginų dalyvavimą rekreacinėje fizinėje veikloje? Kokios susidaranti sąlygos padeda merginoms įsitraukti į rekreacinę fizinę veiklą ir / ar trikdo tai? Kokios neformaliosios veiklos ugdytojo veiksmų ir sąveikų strategijos skatina rekreacinį fizinį aktyvumą? Kokios yra merginų, turinčių rekreacinio fizinio aktyvumo patirties, veiklos pasekmės tolimesnei saviraiškai? Minėti klausimai leido suformuluoti racionalų disertacijos tyrimo tikslą bei iš jo kylančius uždavinius. Pasirinkta disertacijos struktūra nuosekliai atskleidžia iškeltą disertacijos tyrimo tikslą – sukonstruoti grindžiamąją teoriją, paaiškinančią neformaliosios ugdymo(si) aplinkos reikšmingumą merginų rekreaciniam fiziniam aktyvumui. Disertantas tinkamai pagrindė šios temos nepakankamą ištirtumą, nepriekaištingai suformulavo ir tinkamai akcentavo pristatomo darbo mokslinį naujumą bei praktinę reikšmę. Gynimo tarybos narys prof. dr. Juris Grantas akcentavo šio tyrimo aktualumą, nes disertacijoje nagrinėjamos problemos svarbios ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių jaunimo, ypač merginų, fizinio aktyvumo ugdymo kontekste.

Teorinėje darbo dalyje („Pirminė mokslinės literatūros apžvalga“) pastebima, kad tiriamuoju klausimu autorius nuodugniai ir plačiai išstudijavęs mokslinę literatūrą, pradedant klasikiniiais tapusiais šaltiniais ir baigiant naujausiais, bei švietimo dokumentus. Disertacijoje panaudota daug vertingų literatūros šaltinių. Teorinė darbo dalis atlikta be priekaištų. Taikydamas literatūros ir dokumentų analizę disertantas profesionaliai naudoja šaltinius. Sąvokoms ir koncepcijoms pagrįsti jis naudoja mokslinių šaltinių analizę. Dokumentų analizę taiko pasitikrinimui, kaip pagrindinės sąvokos ir koncepcijos traktuojamos švietimo politikos lygmeniu, bei gilinimuisi į šį lygmenį. Akivaizdžiai išryškinama, kaip disertacijoje nagrinėjamas objektas priklauso nuo konteksto.

Antroji disertacijos dalis skirta empirinio tyrimo metodologijai pagrįsti. Tyrimo instrumentas ir jo sudarymo principai aprašyti aiškiai. Šioje dalyje nuosekliai pristatomos pasirinktos metodologinės pozicijos, detali ir aiški tyrimo logika ir metodai. Gynimo tarybos narė prof. dr. Brigita Janiūnaitė atkreipė dėmesį į išsamiai darbe pristatytą tyrimo metodologiją, leidžiančią atlikti tyrimą, paremtą grindžiamosios teorijos

prieigos panaudojimu, modeliuojant atitinkamą konstrukta. Sėkmingai atskleidžiami tokios teorijos taikymo etapai, veiklos juose, argumentuojamas prieigos pasirinkimas, išsamiai pristatoma tiriamųjų imtis bei jų sociodemografinės charakteristikos. Išsamiai pristatyta duomenų rinkimo schema, interviu įrašų transkribavimo veiksmai, kodavimo tipai. Atsižvelgiant į tyrimo objekto specifiką (profesinės mokyklos merginų subjektyvios parirtys), konstruktyvistinė grindžiamoji metodologija pasirinkta kaip analitinis instrumentas ir teorijos generavimo metodas. Pozityviai vertintina tai, kad darbe siekiama atskleisti ne tik neformaliosios ugdymo(si) aplinkos merginų patirčių pateikimą ir subjektyvią interpretaciją, bet ir parodyti, kaip ir kodėl šios patirtys tyrimo dalyvių pasakojimuose interpretuojamos būtent taip, t. y. aptarti už jų slypinčias rekreacinio fizinio aktyvumo reikšmes. Todėl šiame darbe racionaliai pasirinkta K. Charmaz (2014) metodologija sudaro sąlygas ne tik atsakyti į klausimą, kas vyksta merginoms dalyvaujant neformaliojo ugdymo(si) aplinkoje, bet ir nustatyti, kokią įtaką ta aplinka daro fiziškai aktyviai rekreacinei veiklai. Disertacijoje racionaliai remiamasi K. Charmaz požiūriu į grindžiamąją teoriją: teigiama, jog ši teorija esminį dėmesį kreipia į interpretacines prasmų sampratas, kur interpretacinis teorizavimas tinka tinklų analizei, o taikomi instrumentai įgyja prasmę, formuojant teoriją (Charmaz, 2014). Taigi, duomenų rinkimui ir analizei buvo pasirinkta kokybinio tyrimo grindžiamosios teorijos metodologija, kuri leido tyrimo duomenų pagrindu sukonstruoti kontekstui artimą teoriją, nesiremiant analitiniais konstruktais, kategorijomis ar jau egzistuojančių teorijų kintamaisiais ir konstantomis. Disertantas korektiškai pateikė konstruktyvistinės grindžiamosios teorijos pasirinkimo argumentus, detalai apibūdino ir pagrindė konstruktyvistinės grindžiamosios teorijos taikymą disertaciniame tyrime. Būtina akcentuoti, kad metodologinėje darbo dalyje išsamiai pristatomi tyrimo duomenų rinkimo etapai, įvardijami tyrimo dalyviai, atskleidžiamos jų sociodemografinės charakteristikos, empirinių duomenų analizės procedūros ir specifika, detalizuojamas konstruktyvistinės grindžiamosios teorijos taikymas, atskleidžiami esminiai tyrimo etikos užtikrinimo ypatumai.

Gynimo tarybos narys prof. dr. Romualdas Malinauskas akcentavo, jog rezultatų skyriuje korektiškai pristatoma pirminio kodavimo procedūra, pateikiamos subkategorijos ir kategorijos, pristatoma ašinė kategorija „Patiko iš tikrųjų“. Galbūt pagrindinis fenomenas (ašinė kategorija) galėjo būti įvardytas kaip „Įkvėpimo (įsijautimo) būseną“. Pagirtina, kad duomenų analizės rezultatai pateikiami reikiama tvarka: iš pradžių analizuojami pirminio kodavimo rezultatai, vėliau nagrinėjamos išskirtų kategorijų rūšys, t. y. atliekamas sutelktasis kodavimas, o galiausiai – teorinis kodavimas. Tyrimo rezultatai įrodė, kad rekreacinis fizinis aktyvumas pasižymi humanistinio ugdymo principais, kurie yra svarbūs neformaliosios edukacinės aplinkos veiksniai: ugdytinis prasmingai mokosi tada, kai suvokia, kad medžiaga susijusi su jo asmeniniais tikslais. Daugiausia prasmingai išmokstama realiai veikiant, nes rekreacinis fizinis aktyvumas pasižymi aktyvia veikla ir aktyviais ugdymo metodais, be to, ši veikla ugdytiniui dažniausiai suteikia galimybių ieškoti atsakymų į jam rūpimus klausimus. Šis tekstas suvokiamas

gana lengvai, nesunku suprasti sudėtingo empirinio tyrimo esmę, todėl metodologinė darbo dalis vertinama pozityviai. Ypač pažymėtinas detalus empirinio tyrimo etapų aptarimas, numatomų empirinio tyrimo duomenų apdorojimo pagrindimas. Išvalgiai pasirinkta tiriamųjų grupė. Nustatyta, jog merginų fizinis aktyvumas yra daug mažesnis nei tokio pat amžiaus vaikinių.

Tyrimo rezultatų aptarimo (diskusijos) skyriuje autorius išryškino esminius, naujus atliktų tyrimų momentus mokslinės literatūros kontekste. Tyrimo rezultatai ir jų palyginimas su kitų tyrimų metu išryškėjusiais aspektais leido disertantui konstatuoti, kad esminis fenomenas „Man patiko iš tikrųjų“ gali būti įvardijamas kaip įsijautimo (įkvėpimo) būseną, kurios metu mintimis ir emocijomis įsigilinama į neformaliojo ugdymo(si) veiklą, jaučiamas santykis su kitais dalyviais. Tinkamai pagrįsta, kad šiai būsenai atsirasti neformalioje ugdymo(si) aplinkoje, kuri skatintų merginų laisvalaikio fizinį aktyvumą, būtinos trys esminės neformaliosios ugdymo(si) aplinkos charakteristikos: 1) ugdytojo svarba; 2) psichologinis klimatas; 3) ugdytinių poreikių tenkinimas (socializacija su kitais ugdytiniais, pagarbos poreikiai, sąlygų saviraiškai sudarymas). Be atliktų tyrimo rezultatų taikymo ir interpretavimo ribų, autorius galėjo paanalizuoti ir tolesnių tyrimų perspektyvą.

Tinkamai parinkus ir kūrybiškai pritaikius tyrimo metodus darbo autoriui sėkmingai pavyko išanalizuoti ir aprašyti neformaliosios ugdymo(si) aplinkos aspektus, aptarti rekreacinio fizinio aktyvumo ypatumus ir charakteristikas, aprašyti neformaliosios ugdymo(si) aplinkos veiksnius ir jų reikšmingumą rekreaciniam fiziniam aktyvumui, sukurti rekreaciniam fiziniam aktyvumui reikšmingą neformaliosios ugdymo(si) aplinkos grindžiamąją teoriją.

Empiriniame tyrime surinkta daug faktinės medžiagos, teikiančios mokslui naujų žinių, svarbių edukologijos teorijai ir praktikai. Analizuojant disertacijos struktūrą nekyla abejonių dėl autoriaus pasirinktos logikos ir motyvacijos. Darbo struktūra subalansuota, visos dalys nuoseklios, vienodai turiningos ir pagrįstos.

Išvados – išsamios, pagrįstos, patikimos, originalios, atsako į iškeltą tikslą ir uždavinius. Tyrimo rezultatų aprobavimas ir sklaida vyko publikuojant mokslo straipsnius mokslo recenzuojamuose leidiniuose. Publikacijų pakanka. Pateiktų publikacijų analizė rodo, jog spaudoje paskelbtuose darbuose atsispindi pagrindinės disertacinio tyrimo idėjos, teiginiai, esminiai rezultatai bei išvados. Skaityti šeši pranešimai tarptautinėse ir respublikinėse konferencijose bei stažuotės užsienyje rodo autoriaus mokslinį aktyvumą. Santrauka atliepia disertaciją.

Tado Gulbino daktaro disertacija „Merginų rekreacinis fizinis aktyvumas profesinėje mokykloje: grindžiamoji teorija“ (socialiniai mokslai, edukologija 07S) yra aktualus, inovatyvus, išbaigtas, atitinkantis disertacijoms keliamus reikalavimus mokslo kūrinyms. Ši disertacija sėkmingai buvo apginta Šiaulių universitete.